

Täysistunto

Tiistai 26.5.2020 klo 16.20—19.24

4. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta annetun lain ja työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta annetun lain 9 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 12/2020 vp
Valiokunnan mietintö TyVM 8/2020 vp

Ensimmäinen käsittely

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Ensimmäiseen käsittelyyn esitellään päiväjärjestyksen 4. asia. Käsittelyn pohjana on työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan mietintö TyVM 8/2020 vp. Nyt päätetään lakiehdotusten sisällöstä.

Keskustelu

19.06 **Anna Kontula vas** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Esityksessä tehdään EU:n tietosuoja-asetuksen edellyttämät muutokset eritoten TE-toimistojen asiakastietojärjestelmiin. Valiokunta kannattaa esitystä pienin muutoksin.

Ensinnäkin valiokunta toteaa, että tässä muutoksessa on pitkälti kyse tosiasioiden toteamisesta. TE-toimistot ja KEHA-keskus määritellään yhteisrekisterinpitäjiksi. Käytännössä KEHA-keskus on jo pitkään näitä tehtäviä hoitanut, vaikka laissa sitä ei olekaan mainittu.

Valiokunta muutti pykälää sen verran, että se lisäsi harkinnanvaraa käyttöoikeuden poistamissäännökseen ja teki pieniä viilauksia 9 §:ään koherenssin vuoksi, lähinnä teknisiä muutoksia.

19.08 **Sari Essayah kd:** Arvoisa puhemies! Kiitoksia valiokunnan puheenjohtajalle asian esittelystä. Kysymys on sinällensä riidattomasta hallituksen esityksestä, ja siinä — niin kuin puheenjohtaja totesi — on kysymys siitä, että TE-toimistojen asiakastietojärjestelmät viedään EU:n tietosuoja-asetuksen edellyttämälle tasolle. Mutta muistan, että silloin lähetekeskustelussa, kun tästä asiasta puhuttiin, nousi esille myös ihan, voisiko sanoa, asiaa sivuten, nämä käytännön tilanteet.

Kun nyt olemme satsaamassa paljon siihen, että nämä kuntien työllisyyskokeilut ja vastaavat pystyisivät tässä kenties ehkä ensi syksynä — niistä nyt on ollut vähän erilaista tietoa hallituksen puolelta — käynnistymään vauhdikkaammin, niin näissä käänteessä olen kuullut kuntien puolelta sitä valitusta, että he eivät itse asiassa saa tietoa oman kuntansa työttömistä, joille he haluaisivat kohdistaa esimerkiksi erilaista kurssitusta tai he kohtaisivat erityisiä tiedotustilaisuuksia tai vastaavia, ja toivonkin, että jos valiokunnan puheenjohtaja voi kommentoida sitä, että tuliko tämän tyyppisistä asioista mitään keskustelua tuolla valiokunnan kuulemisessa. Tämä on ihan todellinen ja oikea huoli, mikä tällä hetkellä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 80/2020 vp

tuolla kuntakentässä on, koska kunnat kuitenkin sitten maksavat näitä niin sanottuja Kelasakkoja pitkäaikaistyöttömistään, ja he todella mielellään sitten järjestäisivät erityyppisiä kohdennettuja rekrymessuja ja vastaavatyyppejä, mutta eivät saa niitä tarvitsemiaan tietoja TE-keskuksista.

19.09 Hanna Huttunen kesk: Arvoisa puhemies! Itse asiassa olisin vähän samaa sivunut kuin edustaja Essayah äsken sivusi, ja voin toistaakin hänen kysymyksensä. Itse tuolla kotikunnassani Pohjois-Karjalassa ollaan näitten samojen asioiden kanssa painiskeltu, ja tämä tiedonkulun vaikeus on tullut monta kertaa eteen, kun on hyviäkin ideoita ollut, miten saataisiin tätä kohtaantoa parannettua.

Itse asiassa yleisemminkin julkisen sektorin tiedonkulku on asia, mihin pitää varmaan meidän keskittyä. Julkinen sektori voi kuitenkin edesauttaa myös innovaatioitten syntymistä, ja jos jatkossakin voitaisiin avata näitä tietovarantoja vähän avoimemmin, niin ehkä saataisiin tällaisia uusia yrittäjyyspolkujakin siellä aikaiseksi. Esimerkiksi keskustan mielestä kaikki julkisen sektorin keräämä data tulisi lähtökohtaisesti avata, ellei ole tietosuojaestettä tai liikesalaisuuksia, mitkä estävät tämän avaamisen. Avoimet rajapinnat varmistavat sen, että tieto kulkee eri sidosryhmien välissä, elikkä lisäävät kilpailua ja parantavat palveluja. Itse asiassa kaiken kaikkiaan hankittaessa it-järjestelmiä olisi julkisen sektorin varmistettava järjestelmien yhteensopivuus, kilpailu eri toimijoiden välillä sekä tarvittaessa mahdollisuus myös vaihtaa toimijaa ja toimittajaa. Elikkä jos ei homma toimi, niin silloin olisi myös mahdollisuus helpommin vaihtaa semmoinen toimija ja toimittaja järjestelmiseen, joka osaa asiansa.

Meillä on tulossa myös maakunta- ja sote-uudistus, ja sitä toimeenpantaessa tulisi erityisesti kiinnittää huomiota tiedonkulkuun, ja tulee edellyttää yhteisiä datamalleja ja avoimia rajapintoja. Avoimet rajapinnat eivät välttämättä aina synny itsestään eivätkä ne synny standardoimalla, vaan määräävään markkina-asemaan päässeellä yrityksellä saattaa olla taipumus jopa pyrkiä vähentämään kilpailua, ja tähän ei varmastikaan ole kenenkään etu. Meillä on esimerkkejä esimerkiksi siitä, että Euroopan komissio on määrännyt vastikään Googlelle ennätysuuret sakot määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Emme varmaan halua tällaisia vastaavia esimerkkejä suurkansallisista yhtiöistä Suomessa.

Mutta toivoisin todellakin tähän ensimmäiseen kysymykseen, minkä edustaja Essayah kysyi, vastausta myös omasta puolestani.

19.11 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Vastaan edustaja Essayahin kysymyksiin. Nimenomaan tämän esityksen käsittelyn yhteydessä ei ole käyty keskustelua kuntien tiedonsaantioikeuksista, mutta sitä on kyllä käyty pitkään ja perusteellisesti koko sen poliittisen uran ajan, mitä minä muistan. Tämänhetkisen perustuslakitulkinna mukaan työttömyys katsotaan arkaluonteiseksi tiedoksi, jota ei voi välittää kenelle tahansa tuosta vain. Tämän lisäksi nämä rekisterit sisältävät paljon muuta sellaista yksityisyyden suojan ydinalueelle kuuluvaa tietoa, jota ei voi jakaa kovin kevyin perustein. Siellä on esimerkiksi tietoa terveydestä, perhesuhteista ja niin edespäin. Tämän takia ymmärrän hirvittävän hyvin sitä, että työttömien tietosuojasta ollaan erittäin huolissaan ja siitä pidetään huolta, semminkin kun me olemme pitkän punnerruksen jälkeen vasta noin vuosi sitten päässeet lain minimitasolle meidän rekisteriemme osalta. Siihen asti meillä oli laitton tilanne nimenomaan työttömien tietosuojan ja rekisterijärjestelmien kohdalla.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 80/2020 vp

Näen, että ne ongelmat, jotka kunnilla on saada tietoa työttömistä, liittyvät sellaiseen virkamieskulttuuriin, jossa pyritään toimimaan ihmisten ohi. Silloin kun sinulla on se ihminen siinä mukana keskustelua käymässä ja asiaa eteenpäin viemässä, sinä voit kysyä siltä ihmiseltä, että saako sinun tietojasi antaa ja kelle kaikille niitä saa antaa. Ja jos se ihminen haluaa yksityisiä tietojaan antaa, niin sitten hän antaa. Ei se sen kummallisempaa ole. Useimmat ihan mielellään antaakin niitä tietoja. Mutta jos halutaan puhua ihmisen ohi, jos halutaan viestiä virkamies virkamiehelle ja lähettää sille työttömälle vain niitä kirjeitä sinne osoitteeseen, niin kuin meidän järjestelmämme pitkälti toimii, silloin se tosiaan voi olla ongelma, ei niinkään näiden rekrymessujen suhteen — kyllähän niistä voi ilmoittaa maakuntalehdessä ja voi laittaa työkkärin seinälle ilmoituksen ja pyytää TE-toimiston virkailijoita vaikka laittamaan järjestelmiin sisälle viestin — mutta kylläkin sellaisissa palveluisissa, jotka kohdentuvat selkeämmin suoraan työttömälle.

Minä näen, että tässä nyt ongelma ei ole suinkaan se, että työttömillä olisi liian hyvä tietosuoja — me olemme ensimmäistä kertaa pitkästä ajasta siinä tilanteessa, että työttömillä ylipäätään on edes lainmukainen tietosuoja — vaan ongelma on se, että meidän järjestelmämme ei lähde siitä ihmisestä, joka on toimenpiteiden kohde, vaan se pyrkii toimimaan sen ihmisen ohi. Tämä on paljon isompi kysymys kuin tietojärjestelmäkysymys.

19.14 Sari Essayah kd: Arvoisa puhemies! Huomaan, että katselemme edustaja Kontulan kanssa tätä vähän eri näkövinkkelistä. Totta kai jokaisen ihmisen tietosuoja on tärkeä, jos siihen liittyy monenlaisia vaikkapa terveydentilaan ja vastaavaan liittyviä kysymyksiä, mutta ainakin tunnistin edustaja Huttusen näkemyksen siitä, että pienissä kunnissa haluttaisiin nimenomaan kohdata ihan oikeasti, henkilökohtaisesti näitä ihmisiä ja haluttaisiin tehdä räätälöityjä suunnitelmia, haluttaisiin olla juurikin sieltä ihmisen tasolta käsin katsojassa, mutta vaikuttaa siltä, että Suomessa jotenkin suosittaisiin sentyyppistä lähestymistapaa, että netissä täytellään erilaisia hakemuksia ja lomakkeita, ihmiseen ei oteta varsinaisesti yhteyttä. Jos ajatellaan paljon keskustelua herättänyttä toimeentulotuen siirtoa Kelalle, niin joku voi nähdä sen, että on se hienoa, kun ei tarvitse tavata ketään sosiaalityöntekijää eikä avata yhtään elämäntilannettaan, sen kun netissä täyttee lomaketta, niin raha tulee tilille, mutta minä näen sen kyllä todella kylmänä suhtautumisena siihen, että siinä elämäntilanteessa oleva ihminen tarvitsisi varmaan sitä, että kysyttäisiin, mitä sinulle oikeasti kuuluu, miten voitaisiin auttaa ja millä tavalla niitä asioita voisi, voisiko sanoa, monet ongelmat huomioiden lähestyä.

Jos vertaa vaikka Ruotsiin, niin siellä jokaisen työttömän kohdalla on selkeästi suunnitelmaa siihen, mikä hänen elämäntilanteessaan on se eniten kangertava asia. Jos ajatellaan vaikka päihdeongelmaista työtöntä toimeentulotuen hakijaa Ruotsissa, niin tällainen henkilö ohjataan hoitoon ja hänelle pyritään antamaan kaikki mahdollinen tuki. Suomessa päihdeongelmaiselle tipahtaa Kelan toimeentulotuen haun kautta lisää rahaa toimeentulotukeen mutta oikeasti kukaan ihminen ei ole kiinnostunut siitä, miten sillä hetkellä tämän ihmisen elämää eniten hallitseva päihdeongelma saataisiin kuriin.

Kyllä minä näen tällaisessa tietynlaisessa, voisiko sanoa, järjestelmien taakse menemisessä sellaista kylmäkiskoisuutta ja näen tämän ehkä vähän niin kuin eri näkövinkkelistä. Uskon, että varmaan meillä molemmilla on hyvä tahto näitä pitkäaikaistyöttömiä kohtaan, mutta ehkä vähän eri näkövinkkelistä lähestymme tätä tietosuojakysymystä. Pienissä kunnissa oikeasti ollaan huolestuneita jokaisesta kuntalaisesta ja tunnetaankin näitä kuntalai-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 80/2020 vp

sia ja haluttaisiin varmasti jokaista yksilöä olla auttamassa, ei kasvottomasti vaan ihan henkilökohtaisesti.

19.17 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! En näe tätä varsinaisesti isona ongelmana pienissä kunnissa, joissa kaikki tietävät toistensa asiat niin hyvin, että jos nyt joku jää työttömäksi pitkäksi aikaa, niin eiköhän siitä sana kiiri sitten siellä paikallisessa K-kaupassa, mutta isoissa kunnissa tällä hetkellä tilanne on se — ja tiedän tämän, kun jatkuvasti koitan ihmisille niitä palveluja saada — että ei sinne aikuissosiaalityöntekijän puheille pääse. Ei pääse, vaikka rukoilisi, ei pääsisi, vaikka olisi millainen elämäntilanne. Minä olen itse koittanut puhelimesta varata ihmisille aikoja, ja sanotaan vain, että ”ei pääse, tämä oli jo täällä puolitoista vuotta sitten käymässä”. Pitää odottaa ainakin puoli vuotta ennen kuin pääsee uudestaan juttelemaan asioista.

Ja mitä tulee päihdeongelmaisiin, niin ei niitä Ruotsissakaan sillä hoideta, että niillä on erilainen tietosuoja, vaan hoidetaan sillä, että niillä on niitä hoitopaikkoja ja ihmiset pääsevät niihin hoitopaikkoihin. Tuolla on Tampereen keskusta täynnä nuoria ihmisiä, jotka tarvitsisi hoitoa nyt heti, ja ne eivät pääse sinne. Monet niistä on rukoillut lukuisia kertoja lukuisilla eri ovilla, että pääsisikö hoitoon, ja eivät pääse.

Tässä tilanteessa se, että keskitytään johonkin siihen, että ihmisten oikeuksia, perusoikeuksia niin kuin tietosuoja, pitäisi heikentää sen takia, että nämä ihmiset tavoitetaan, niin minä en käsitä tätä maailmaa. Kun minä astun Tampereen rautatieasemalle, minä näen niin monta ihmistä, joiden asiaa pitäisi auttaa, että ei minun tarvitse mennä katsomaan mistään rekisteristä, että mistäs nyt löytyisi joku autettava. Miten ihmeessä nämä ihmiset voivat olla jollekulle näkymättömiä?

19.19 Hanna Huttunen kesk: Arvoisa puhemies! Outokumpu paikkakuntana ei ole ihan pieni, mutta ei ole kyllä ihan suurikaan, ja kyllä tämä ongelma on siellä ihan selkeä: meillä on valtavasti rakenteellista työttömyyttä. Meillä on vanha teollisuuskaupunki, ja siltä perulta meillä on useamman sukupolven työttömyyttä. Vilpittömästi haluttaisiin se uusi polku rakentaa kaikille, mutta meillä on selkeä ongelma se, että kun meillä on kaupunki yksi suuri työllistäjä ja sitten meillä on erikseen TE-toimiston väki ja eri organisaatioitten väkeä, niin tämä tiedonkulku näitten eri organisaatioitten välillä on tosi haasteellista juuri näiden tietosuoja-asetusten takia. Ei meillä varmaan tahtotila olekaan lähteä kenenkään yksityisen ihmisen asioita urkkimaan tai että toinen kuntalainen haluaisi tietää, mikä on toisen kuntalaisen työllisyystilanne, vaan että aidosti saataisiin tämä ketju toimimaan ja tieto kulkemaan näitten eri organisaatioitten välillä, että voitaisiin yhdessä auttaa paremmin näitä ihmisiä uudelle polulle. Se on todellakin useammassa sukupolvessa se työttömyys, ja me haluaisimme katkaista sen ketjun vilpittömässä mielessä, mutta siinä tulevat nämä tietosuoja-asiat oikeasti vastaan.

19.20 Anna Kontula vas: Niin, sitä kutsutaan etsiväksi sosiaalityöksi — lähdetään pois sieltä tietokoneen ääreltä ja mennään soittamaan ovikelloa ja kysytään, että mikäs täällä on meininki, tarvitaanko täällä apua, lähdetkö kahville. Sitä on tehty sosiaalityön historiassa ainakin 1800-luvulta lähtien menestyksekkäästi, ja sillä on saatu hyviä tuloksia aikaan. Se nyt vain on tässä välissä unohtunut, kun me olemme siirtyneet niin virkamieskeskeiseen järjestelmään. Tampereella minä tiedän jopa, että yksi sossu erotettiin sen takia, että hän

Pöytäkirjan asiakohta PTK 80/2020 vp

meni ilman lupaa asiakaskäynnille, kun asiakkaalla oli paniikkihäiriö, eikä hän uskaltanut kotoansa lähteä sinne virastoon sossua tapaamaan — kun pöydän takaa ei saa poistua.

Kun ongelma ei ole se, keskustelevatko viranomaiset keskenään, vaan se, että niiden ihmisten kanssa ei keskustella — niiden ihmisten kanssa ei keskustella. Sen takia sen korjaaminen sillä, että virastot keskustelisivat paremmin keskenään, on väärä tie. Se ei vie perille.

Yleiskeskustelu päättyi.

Eduskunta hyväksyi hallituksen esitykseen HE 12/2020 vp sisältyvien 1.—2. lakiehdotuksen sisällön mietinnön mukaisena. Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyi.